

13 ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

13.1

Από τη Σύλληψη Μέχρι
τον Πρώτο Χρόνο

13.2

Γνωστική Ανάπτυξη

13.3

Ανάπτυξη της
Ηθικότητας

13.4

Η Ανάπτυξη του Φύλου

13.5

Εφηβεία

13.6

Ενήλικη Ζωή

Μελετούν αλλαγές
στη φυσιολογία και
τη νόσηση κατά τη
διάρκεια της ζωής
και τον τρόπο με
τον οποίο
επηρεάζονται από
τις γενετικές
προδιαθέσεις ενός
ατόμου, τον
πολιτισμό, τις
περιστάσεις και τις
εμπειρίες

Α
ναπτυξιακοί
ψυχολόγοι

13.1

Από τη
Σύλληψη Μέχρι
τον Πρώτο
Χρόνο

13.1

Μαθησιακοί Στόχοι Ενότητας

13.1.A

Να περιγράψετε συνοπτικά τα τρία στάδια της προγεννητικής ανάπτυξης και να καταγράψετε έξι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την εγκυμοσύνη μιας γυναίκας.

13.1.B

Να περιγράψετε μερικές έμφυτες ικανότητες των βρεφών και να αναφέρετε ορισμένες πολιτισμικές επιρροές στη σωματική και την ψυχολογική ανάπτυξη.

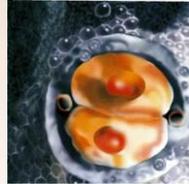
13.1.Γ

Να συζητήσετε πώς η ανακούφιση μέσω επαφής και το άγχος του αποχωρισμού συνεισφέρουν στην ανάπτυξη του συναισθηματικού δεσμού και να αναφέρετε τέσσερις παράγοντες οι οποίοι οδηγούν στη δημιουργία ανασφαλούς δεσμού.

Προγεννητική Ανάπτυξη

Το βλαστικό στάδιο:

Αρχίζει με τη γονιμοποίηση, όταν το σπερματοζώαριο ενώνεται με το ωάριο. Το γονιμοποιημένο μονοκύτταρο ωάριο ονομάζεται ζυγωτό.

Το προεμβρυϊκό στάδιο:

Αρχίζει δύο εβδομάδες μετά τη γονιμοποίηση και διαρκεί μέχρι την όγδοη εβδομάδα μετά τη σύλληψη.

Το εμβρυϊκό στάδιο:

Αρχίζει μετά την όγδοη εβδομάδα και ο οργανισμός, που τώρα ονομάζεται έμβρυο, αναπτύσσει περαιτέρω τα όργανα και τα συστήματα που υπήρχαν σε στοιχειώδη μορφή στο προεμβρυϊκό στάδιο.

Προγεννητική Ανάπτυξη

Επιβλαβείς επιρροές που μπορούν να διεισδύσουν στον πλακούντα:

1 Η Γερμανική ιλαρά – πιθανή κώφωση

2 Οι ακτίνες Χ -ή άλλη ακτινοβολία και οι τοξικές ουσίες – παραμορφώσεις/γνωστικές ανωμαλίες

3 Τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα

4 Το κάπνισμα

5 Το στρες της μητέρας

6 Οι ναρκωτικές ουσίες –αλκοόλη fetal alcohol syndrome

Ο Κόσμος του Βρέφους

Τα νεογέννητα ξεκινούν τη ζωή διαθέτοντας αρκετά **αντανακλαστικά κίνησης** που τα βοηθούν να επιβιώνουν, στα οποία περιλαμβάνονται:

- Το **αντανακλαστικό λαβής**
- Το **αντανακλαστικό θηλασμού**
- Το **αντανακλαστικό προσανατολισμού**

Ο Κόσμος του Βρέφους

Οπτικές ικανότητες

Αναπτύσσονται ταχύτατα πέραν της αρχικού εύρους εστίασης των 20 εκατοστών

Μπορούν να διακρίνουν αντιθέσεις, σκιές και άκρες

Άλλες αισθήσεις

- Ακοή
- Αφή
- Όσφρηση

Αντιληπτικές ικανότητες

- Βασική αίσθηση της αριθμησης
(Ξέρουν ότι τα 3 είναι περισσότερα από τα 2)

Ο Κόσμος του Βρέφους

- Πολλές πλευρές της ανάπτυξης εξαρτώνται από πολιτισμικά έθιμα.
- Οι διαφορές στην οργάνωση του ύπνου των βρεφών αντικατοπτρίζουν πολιτισμικές και γονικές αξίες.
- Σε ορισμένους πολιτισμούς είναι σημαντική η δημιουργία ενός στενού δεσμού με το βρέφος, ενώ σε άλλους πολιτισμούς θεωρείται σημαντικό να ανεξαρτητοποιηθεί το παιδί.

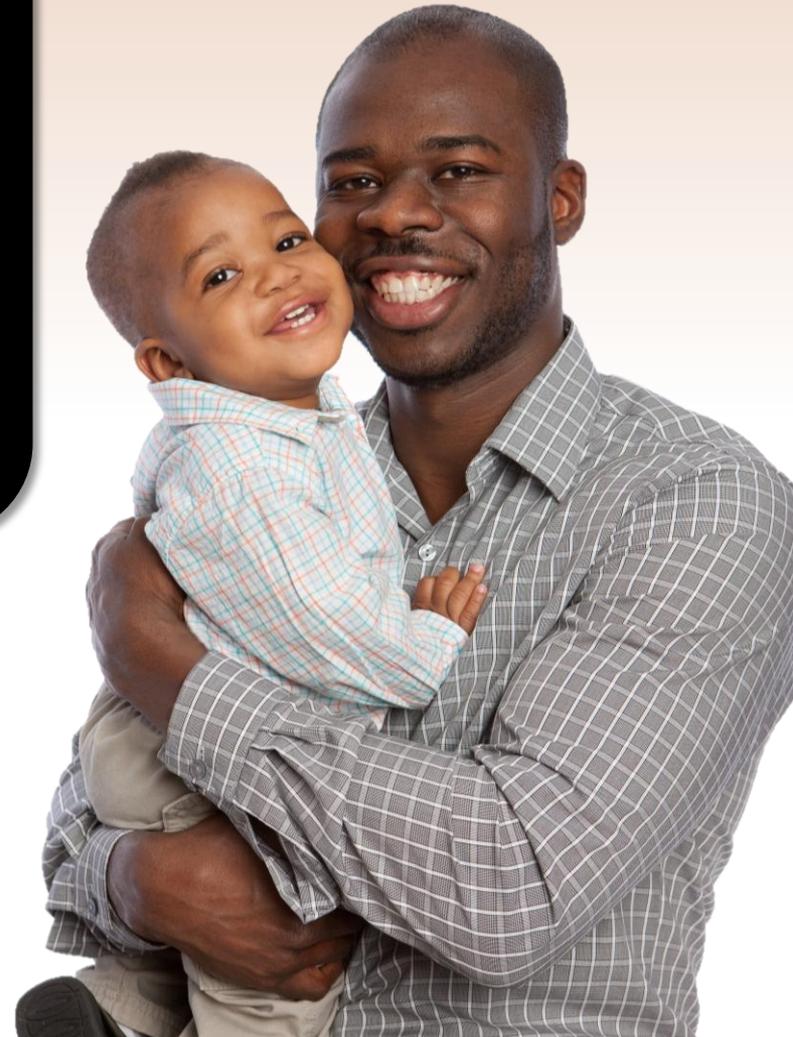
Συναισθηματικός Δεσμός

Ο συναισθηματικός δεσμός αρχίζει με τη φυσική επαφή και το αγκάλιασμα μεταξύ βρέφους και γονιού

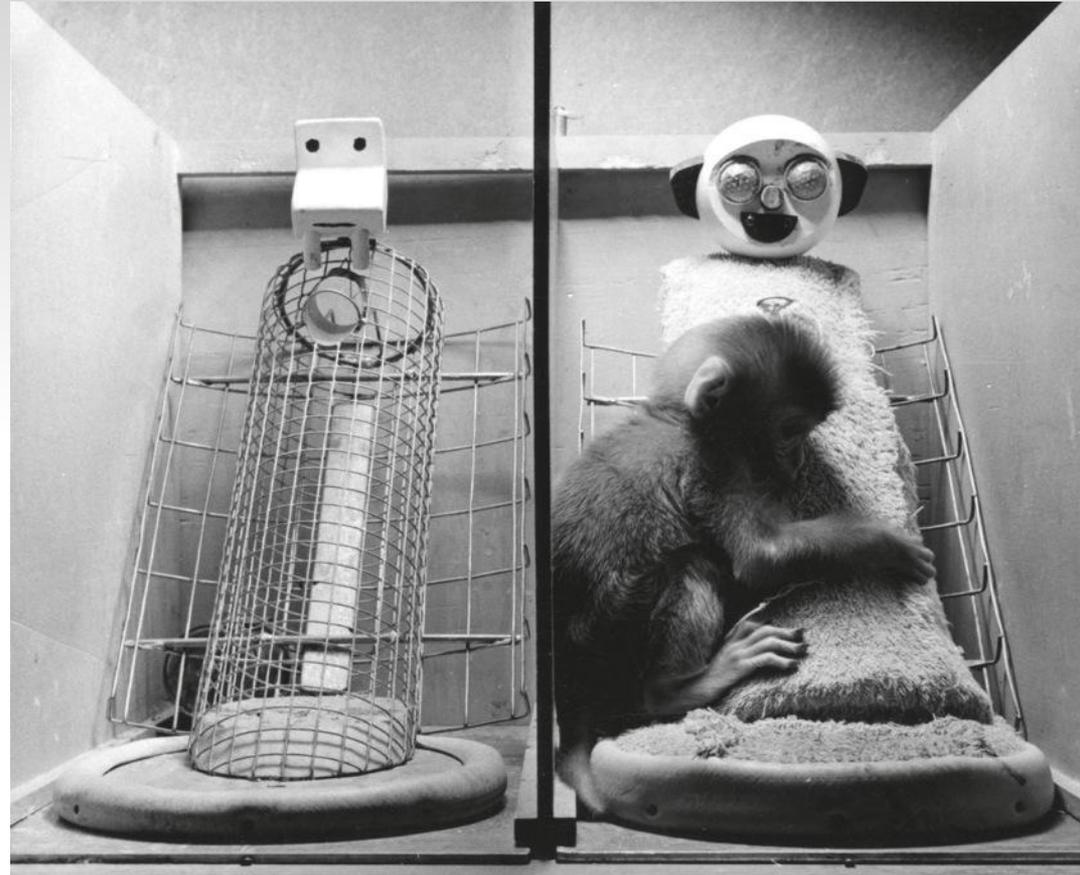
- Ανακούφιση μέσω επαφής

John Bowlby: Με το να είναι συνδεδεμένα με τους φροντιστές, τα παιδιά αποκτούν μια ασφαλή βάση από την οποία μπορούν να εξερευνήσουν το περιβάλλον και ένα καταφύγιο ασφάλειας για να επιστρέψουν όταν φοβούνται.

Άνεση επαφής: Στα πρωτεύοντα, η έμφυτη ευχαρίστηση που προέρχεται από τη στενή σωματική επαφή αποτελεί τη βάση για τον πρώτο συναισθηματικό δεσμό του βρέφους.

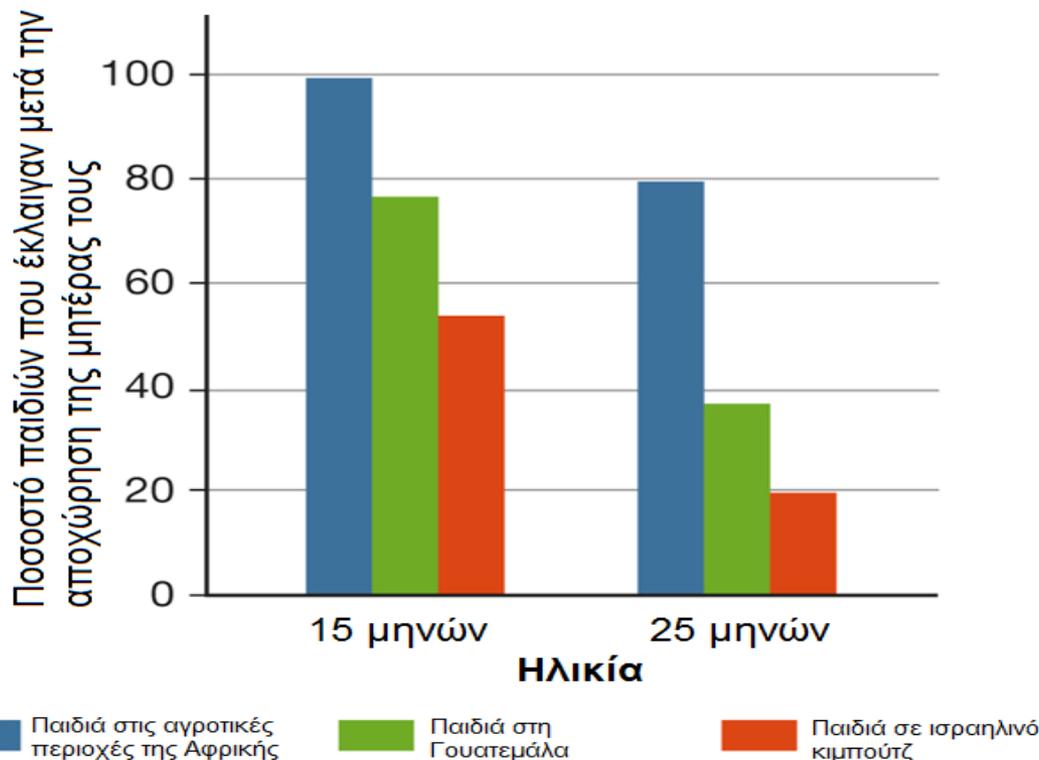

Σχήμα 13.1: Η Ανακούφιση της Επαφής

Τα βρέφη χρειάζονται αγκαλιές όσο χρειάζονται τροφή. Στις μελέτες της Μάργκαρετ και του Χάρι Χάρλοου, οι πίθηκοι ρέζους ανατράφηκαν με μια «μητέρα» από πετσέτα αγκαλιάς και με μια «μητέρα» από γυμνό σύρμα που παρείχε γάλα. Τα βρέφη κολλούσαν στη μάνα όταν δεν ταιζαν. Αλλά όταν ένα άγνωστο και τρομακτικό παιχνίδι (μια μηχανική αράχνη ή ένα μεγάλο αρκουδάκι) τοποθετούνταν στο περιβάλλον, η μαϊμού έτρεχε στη μάνα για παρηγοριά. Μόνο όταν καθησυχάζοταν από αυτή την άνεση επαφής το βρέφος θα τολμούσε να επιστρέψει για να εξετάσει το παιχνίδι.

Σχήμα 13.2: Αύξηση και Μείωση του Άγχους Αποχωρισμού

Σε ηλικία περίπου 6 μηνών, πολλά βρέφη αρχίζουν να εμφανίζουν **άγχος αποχωρισμού** όταν το άτομο που είναι η κύρια πηγή προσκόλησης προσπαθεί να τα παραδώσει σε κάποιον άλλο ή φεύγει από το δωμάτιο. Αυτό το άγχος συνήθως κορυφώνεται σε ηλικία περίπου ενός έτους και στη συνέχεια μειώνεται σταθερά. Αλλά το ποσοστό των παιδιών που ανταποκρίνονται με αυτόν τον τρόπο ποικίλλει μεταξύ των πολιτισμών. Είναι υψηλός μεταξύ των παιδιών της αγροτικής Αφρικής και χαμηλός μεταξύ των παιδιών που μεγαλώνουν σε ένα κοινό ισραηλινό κιμπούτζ, όπου τα παιδιά δένονται με πολλούς ενήλικες. (Δεδομένα από Kagan, Kearsley, & Zelazo, 1978.)

Άγχος αποχωρισμού: Η αγωνία που αναπτύσσουν τα περισσότερα παιδιά, περίπου στην ηλικία των 6 έως 8 μηνών, όταν οι κύριοι φροντιστές τους τα αφήνουν προσωρινά με αγνώστους.

Απτική επαφή

Το συναισθηματικό άγγιγμα είναι ουσιαστικό μέρος των πρώιμων αναδυόμενων δεξιοτήτων αυτορρύθμισης με σημαντικές διαδοχικές επιπτώσεις στην κοινωνικο-συναισθηματική και γνωστική ανάπτυξη των βρεφών.

Οι πρώιμες εμπειρίες αφής είναι η πιο άμεση εμπειρία επαφής με το περιβάλλον φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον

•Οι συναισθηματικές αλληλεπιδράσεις αφής μπορεί να προάγουν μια πρώιμη αυτόνομη αυτορρύθμιση

•Η αυτορρύθμιση των νεογνών βασίζεται στην εξισορρόπηση των εσωτερικών φυσιολογικών αναγκών και στην ανταπόκριση σε εξωτερικά ερεθίσματα

•Οι βασικές πτυχές της αυτορρύθμισης μπορούν να βοηθήσουν με επιτυχία την ανάπτυξη της εκτελεστικής λειτουργίας.

Farroni et al., 2022

“somatosensory perceptions foster a feeling of safety that is important for infant's psychosocial development”.

Yoshida & Funato, 2021

Αποχωρισμός και Ασφάλεια

Συνθήκη του Ξένου

- Πειραματική μέθοδος που δοκιμάζει την ασφάλεια συναισθηματικού δεσμού του βρέφους
- Παιδιά με ασφαλή δεσμό
- Παιδιά με ανασφαλή δεσμό
  - Αποφευκτικά
  - Αγχωμένα ή αμφίθυμα

Αποχωρισμός = επώδυνη εμπειρία- Άγχος αποχωρισμού

Συνθήκη του ξένου Mairy Ainsworth

stranger situation Ainsworth

1. Ασφαλή δεσμός
  2. Ανασφαλή δεσμός
- αποφευκτικά
αγχωμένα / αμφίθυμα

Αποχωρισμός = επώδυνη εμπειρία- Άγχος αποχωρισμού

Συνθήκη του Ξένου Mairy Ainsworth

stranger situation Ainsworth

1. Ασφαλή δεσμός
  2. Ανασφαλή δεσμός
- αποφευκτικά
αγχωμένα / αμφίθυμο

Τι Προκαλεί Ανασφαλή Δεσμό;

1

Εγκατάλειψη και στέρηση στα πρώτα δύο χρόνια της ζωής

2

Κακομεταχείριση από τους γονείς, παραμέληση και ασταθής ανατροφή επειδή ο γονιός είναι ανεύθυνος για πολλά χρόνια ή έχει κλινική κατάθλιψη

3

Η γενετικά επηρεασμένη ιδιοσυγκρασία του ίδιου του παιδιού

4

Στρεσογόνες καταστάσεις στην οικογένεια του παιδιού

13.2

Γνωστική
Ανάπτυξη

ανατροφοδότηση

1. Ποια είναι η τυπική ακτίνα οπτικής εστίασης ενός νεογέννητου;

- -60 εκ
- 20 εκ
- 150 εκ
- 2 μ

2. Ποια είναι η σωστή σειρά προγεννητικής ανάπτυξης;

-ζυγωτό - έμβρυο - προέμβρυο

-ζυγωτό - προέμβρυο - έμβρυο

-προέμβρυο - έμβρυο - ζυγωτό

3. Σύμφωνα με το σύστημα κατάταξης της Mary Ainsworth, ποιο από τα παρακάτω δ-ε-ν αποτελεί είδος συναισθηματικού δεσμού;

- Αποφευκτικός
- Νευρικός
- Αγχώδης
- Ασφαλής

13.2

Μαθησιακοί Στόχοι Ενότητας

13.2.A

Να καταγράψετε τα ορόσημα της γλωσσικής ανάπτυξης από τους πρώτους δύο μήνες της ζωής μέχρι τα έξι χρόνια.

13.2.B

Να περιγράψετε τα τέσσερα στάδια της γνωστικής ανάπτυξης που πρότεινε ο Piaget, να εξηγήσετε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε σταδίου, και να συζητήσετε τέσσερις αλλαγές που έχουν επέλθει στη θεωρία του Piaget.

Γλώσσα

Γλώσσα

Σύστημα που συνδυάζει στοιχεία χωρίς νόημα, όπως οι ήχοι ή οι κινήσεις, για να σχηματίσει δομημένο λόγο που μεταδίδει κάποιο νόημα.

Η Γλώσσα είναι Έμφυτη ή Επίκτητη;

Έμφυτη (Chomsky)

- Καθολική γραμματική
- Εγγενή νοητική αρθρωτή δομή
- Γλωσσική ανάπτυξη παρόμοια σε όλες τις γλώσσες
- Νοηματική γλώσσα

Επίκτητη

- Βασικές διαφορές ανάμεσα στις γλώσσες του κόσμου
- Ο ρόλος της εμπειρίας και του πολιτισμού
- Πιθανότητα και μαθηματικά μοντέλα

Βιολογική ετοιμότητα και Κοινωνική εμπειρία

Genie

Έγκλειστη και δεμένη για 13 χρόνια.

Η εξέλιξη της γλώσσας /αντίληψης/επικοινωνίας παρέμεινε περιορισμένη

Συμπέρασμα:

Κρίσιμες περίοδοι ανάπτυξης της γλώσσας

Vanja Yudin της Ρωσίας: Το αγόρι-πουλί

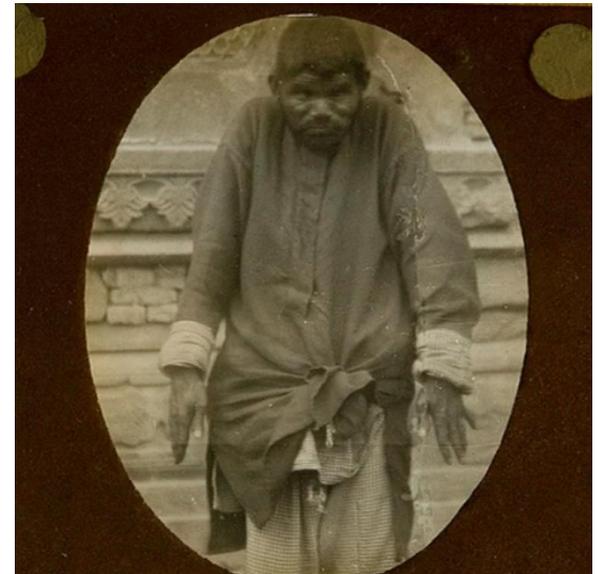

Ο Victor της Aveyron: Το άγριο αγόρι της Γαλλίας

Der Wilde von Aveyron.

Dina Sanichar της Ινδίας: Το αγόρι-λύκος

Από το Βάβισμα στην Επικοινωνία

Η απόκτηση της γλώσσας μπορεί να ξεκινά από την κοιλιά της μητέρας.

Οι περισσότεροι άνθρωποι μιλούν στα βρέφη μωρουδίστικα («διαισθητική γονεϊκή ομιλία»):

- Υψηλότερο και με μεγαλύτερη ποικιλία ύψος φωνής
- Υπερβολικός τονισμός και έμφαση στα φωνήεντα
- Ο μελωδικός ρυθμός βοηθά τα βρέφη να μάθουν τη γλώσσα.

Από το Βάβισμα στην Επικοινωνία

- Πρώτοι λίγοι μήνες:**
- Κλαίει και βαβίζει
  - Ανταποκρίνονται σε συναισθήματα και ρυθμούς που έχουν οι φωνές

- 4-6 μηνών:**
- Αναγνωρίζουν τους βασικούς ήχους φωνηέντων και συμφώνων της μητρικής τους γλώσσας

- 6 μηνών-1 έτους:**
- Μιλούν ασυνάρτητα
  - Εξοικειώνονται περισσότερο με τη φωνητική δομή της μητρικής τους γλώσσας
  - Ξεχωρίζουν λέξεις από τη ροή του λόγου

- Τέλος πρώτου έτους:**
- Αρχίζουν να ονομάζουν αντικείμενα
  - Χρησιμοποιούν συμβολικές κινήσεις

- 18-24 μηνών:**
- Αρχίζουν να χρησιμοποιούν τηλεγραφικό λόγο
  - Κατανοούν ρήματα σε γλαίσιο

- 2-6 ετών:**
- Μαθαίνουν πολύ γρήγορα νέες λέξεις
  - Συμπεραίνουν το νόημα από το γραμματικό και κοινωνικό γλαίσιο

Σκέψη

Τέσσερα στάδια γνωστικής ανάπτυξης

Jean Piaget

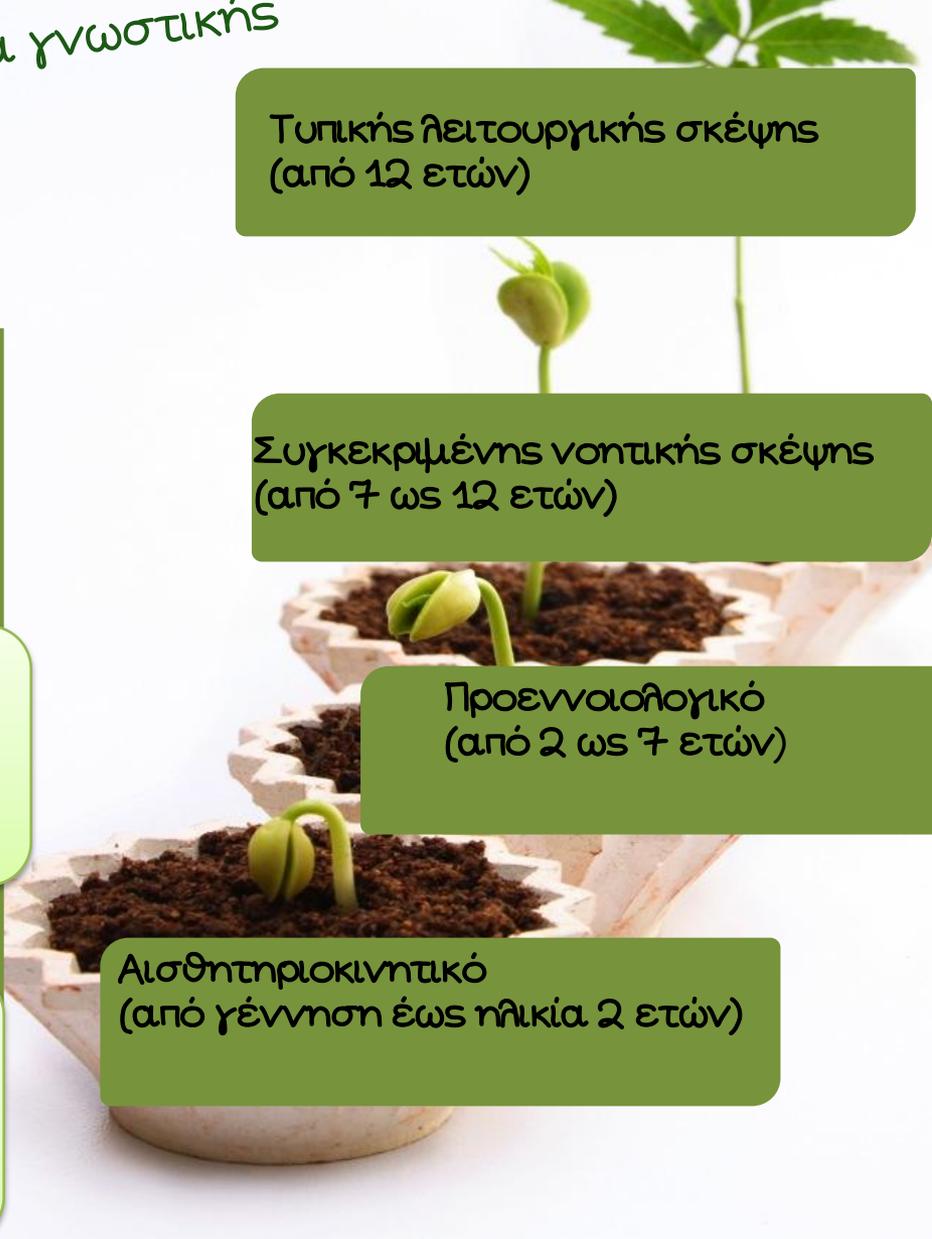
Σύμφωνα με τον Piaget, καθώς αναπτύσσονται τα παιδιά, ο νους τους προσαρμόζεται συνεχώς σε νέες καταστάσεις και εμπειρίες

Δύο διεργασίες προσαρμογής:

Αφομοίωση: Αφομοίωση νέων γληροφοριών σε ήδη υπάρχουσες νοητικές κατηγορίες

υπαρχουσών νοητικών κατηγοριών για να ανταποκριθούν στις νέες

Συμμόρφωση: Τροποποίηση ήδη υπαρχουσών νοητικών κατηγοριών για να ανταποκριθούν στις νέες γληροφορίες

Τυπικής λειτουργικής σκέψης
(από 12 ετών)

Συγκεκριμένης νοητικής σκέψης
(από 7 ως 12 ετών)

Προενηαδολικό
(από 2 ως 7 ετών)

Αισθητηριοκινητικό
(από γέννηση έως ηλικία 2 ετών)

Η Θεωρία των Γνωστικών Σταδίων του Piaget

Στάδιο 1

Αισθησιοκινητικό

Γέννηση-2 ετών

- Το βρέφος μαθαίνει μέσα από συγκεκριμένες πράξεις: **Κοιτάζει, αγγίζει, βάζει πράγματα στο στόμα του, πιπιλίζει, αρπάζει**
- Η «σκέψη» συνίσταται στο συντονισμό αισθητηριακών γηροφοριών με κινήσεις του σώματος
- Σημαντικό επίτευγμα είναι η **μονιμότητα του αντικειμένου**

Η Θεωρία των Γνωστικών Σταδίων του Piaget

Στάδιο 2

Προ-λειτουργικής Σκέψης

2-7 έτη

- Αναπτύσσεται η γλώσσα και η συμβολική σκέψη
- Τα παιδιά δεν έχουν ακόμα τις γνωστικές ικανότητες για να κατανοήσουν αφηρημένες έννοιες
- Είναι εγωκεντρικά
- Δεν μπορούν να αντιληφθούν την έννοια της διατήρησης

Σχήμα 13.3: Η Αρχή της Διατήρησης του Piaget

Τα παιδιά 2-7 ετών πιστεύουν ότι ο πεπλατυσμένος πηλός είναι μεγαλύτερος γιατί φαίνεται να καταλαμβάνει περισσότερο χώρο.

Σε μια δοκιμή διατήρησης της ποσότητας (δεξιά), παρουσιάζονται στο παιδί δύο κοντά ποτήρια με ίσες ποσότητες υγρού. Στη συνέχεια, το περιεχόμενο ενός ποτηριού χύνεται σε ένα ψηλό, πιο στενό ποτήρι και το παιδί ρωτάται εάν ένα δοχείο έχει τώρα περισσότερο.

Τα μικρότερα παιδιά δεν καταλαβαίνουν ότι η έκχυση υγρού από ένα κοντό ποτήρι σε ένα ψηλότερο αφήνει την ποσότητα του υγρού αμετάβλητη. Κρίνουν μόνο από το ύψος του υγρού στο ποτήρι.

Η Θεωρία των Γνωστικών Σταδίων του Piaget

Στάδιο 3

Συγκεκριμένης
Λειτουργικής Σκέψης

7-12 ετών

- Η σκέψη ακόμα συνδέεται με συγκεκριμένες εμπειρίες και έννοιες, ωστόσο τα παιδιά μπορούν τώρα να κατανοήσουν:
  - Την αρχή της διατήρησης
  - Την αρχή της αιτίας και του αποτελέσματος
  - Τις νοητικές λειτουργίες (αγνή αριθμητική)
  - Την κατηγοριοποίηση
  - Την κατηγοριοποίηση και ταξινόμηση σε σειρά

Η Θεωρία των Γνωστικών Σταδίων του Piaget

Στάδιο 4

Τυπικής Λειτουργικής
Σκέψης

12 ή 13 μέχρι την ενήλικη ζωή

Αρχή κατανόησης αφηρημένων
εννοιών

- Μπορούν να διαμορφώσουν άποψη για καταστάσεις που δεν έχουν βιώσει προσωπικά
- Μπορούν να σκεφθούν για μελλοντικές πιθανότητες
- Μπορούν να αναζητήσουν συστηματικά λύσεις
- Μπορούν να εξάγουν λογικά συμπεράσματα

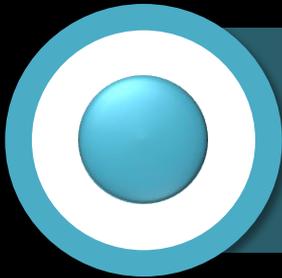

Σύγχρονες Απόψεις για τη Γνωστική Ανάπτυξη

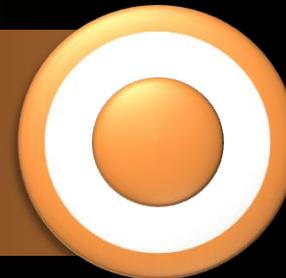
Οι γνωστικές ικανότητες αναπτύσσονται με τη μορφή συνεχών, αλληλοεπικαλυπτόμενων κυμάτων και όχι διακριτών βημάτων ή σταδίων.

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας δεν είναι τόσο εγωκεντρικά όσο νόμιζε ο Piaget.

Τα παιδιά, ακόμα και τα βρέφη, φαίνεται ότι διαθέτουν γνωστικές ικανότητες πολύ νωρίτερα απ' ό τι πίστευε ο Piaget.

Η γνωστική ανάπτυξη επηρεάζεται από το πολιτισμικό πλαίσιο του παιδιού.

Παρά αυτές τις τροποποιήσεις, ο Piaget άφησε μια σημαντική κληρονομιά: την αντίληψη ότι τα παιδιά δεν δέχονται παθητικά ό,τι τους προσφέρει η εκπαίδευση και η εμπειρία, αλλά ερμηνεύουν ενεργά τον κόσμο τους, χρησιμοποιώντας τις αναπτυξιακές τους ικανότητες για να αφομοιώσουν νέες πληροφορίες και να κατανοούν αυτά που τους συμβαίνουν.

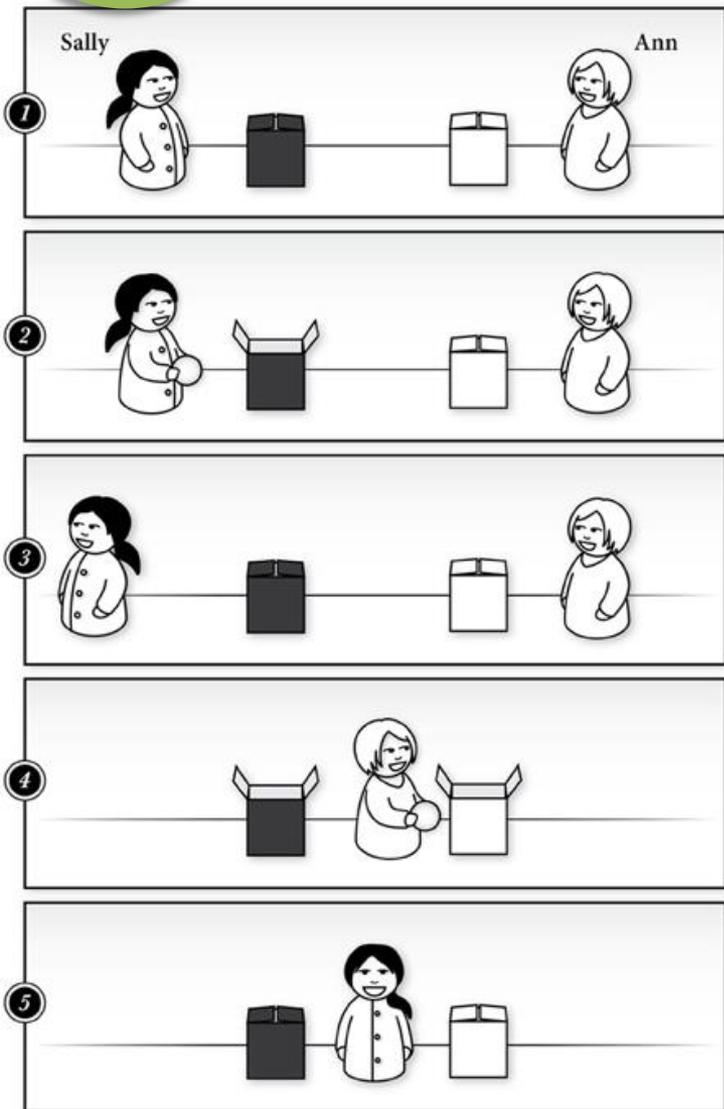
Σύγχρονες Απόψεις για τη Γνωστική Ανάπτυξη

- Η γνωστική ανάπτυξη είναι συνεχής.
- Η μάθηση λαμβάνει χώρα σταδιακά. Ανατρέχουμε σε προηγούμενους τρόπους σκέψης αλλά εφευρίσκουμε και νέους.
- Η συλλογιστική ικανότητα εξαρτάται από τις περιστάσεις.

Σύγχρονες Απόψεις για τη Γνωστική Ανάπτυξη

- Τα μικρά παιδιά δεν είναι πάντοτε εγωκεντρικά στον τρόπο σκέψης τους.
- Θεωρία του νου: Σύστημα πεποιθήσεων για το πώς σκέφτεται κάποιος και για το πώς σκέφτονται οι άλλοι καθώς και για το πώς επηρεάζονται οι άνθρωποι από τις πεποιθήσεις και τα συναισθήματά τους

Θεωρία του Νου

Sally has a black box and Ann has a white box.

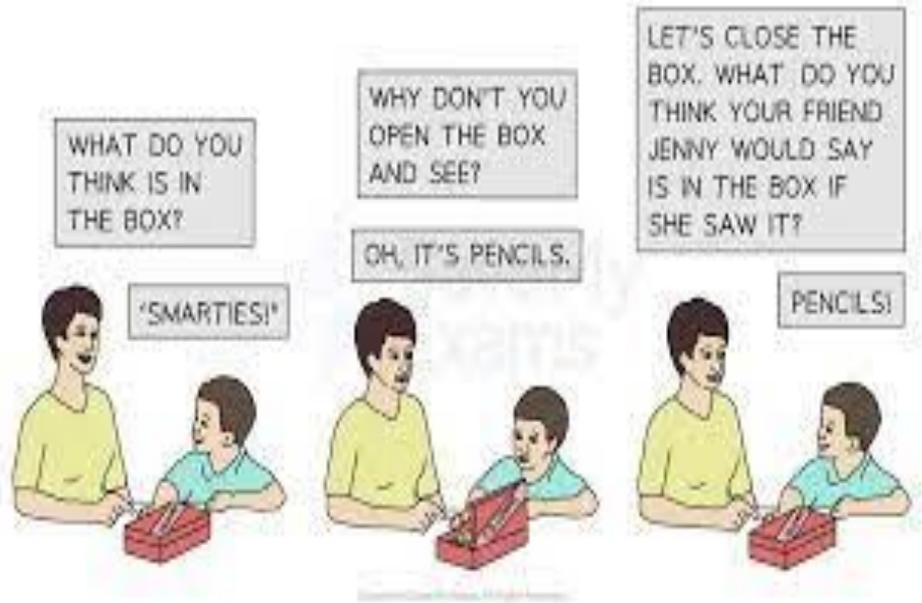
Sally has a marble. She puts the marble into her box.

Sally goes for a walk.

Ann takes the marble out of Sally's box and puts it into her box.

Sally comes back and wants to play with her marble.

Where will Sally look for her marble?

Σύγχρονες Απόψεις για τη Γνωστική Ανάπτυξη

- Τα βρέφη και τα μικρά παιδιά έχουν μεγαλύτερες γνωστικές ικανότητες πολύ νωρίτερα απ' ότι πίστευε ο Piaget.
- Μπορεί να γεννιούνται με «κεντρικά συστήματα γνώσεων»
- Έλεγχος της γνώσης των βρεφών: Τα βρέφη κοιτάζουν περισσότερο τα ερεθίσματα που είναι καινούρια ή τους προκαλούν έκπληξη παρά τα οικεία.

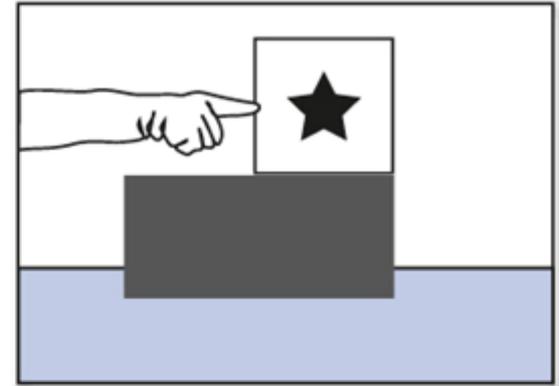
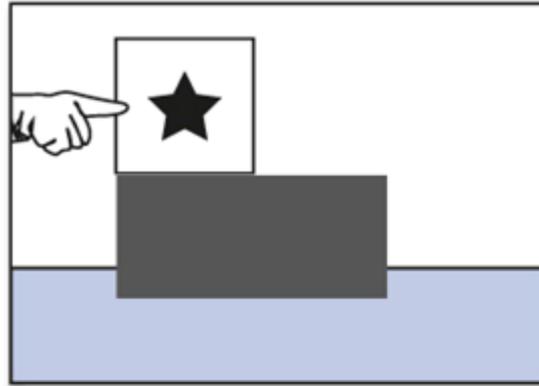
Σχήμα 13.4: Έλεγχος της Γνώσης των Βρεφών

1. Τα βρέφη παρακολουθούν το κουτί να μετακινείται από κάποιον.
2. Τα περισσότερα βρέφη παρατηρούν περισσότερο το μη πιθανό συμβάν (Baillargeon, 1994).

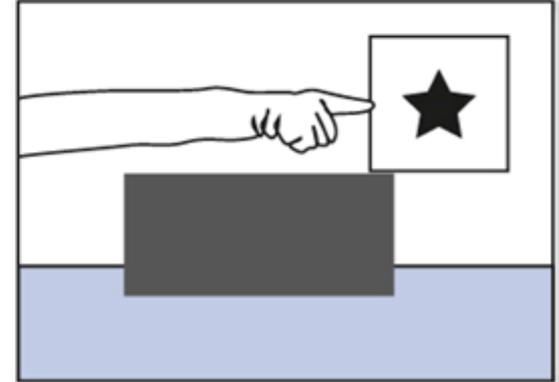
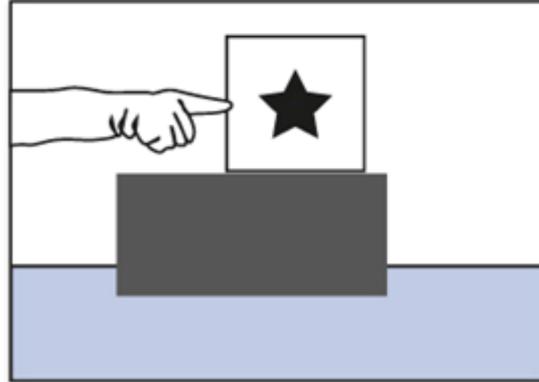
Γιατί;

Αιφνιδιάζονται πιθανότατα γιατί αντιλαμβάνονται ότι το κουτί χρειάζεται φυσική στήριξη και δεν μπορεί να αιωρείται στον αέρα

Πιθανό γεγονός

Μη πιθανό γεγονός

Σύγχρονες Απόψεις για τη Γνωστική Ανάπτυξη

- Ο πολιτισμός διαμορφώνει και δομεί τη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών
- Προάγει μερικές ικανότητες έναντι άλλων:
  - Νομάδες κυνηγοί:
Εξαιρετικές ικανότητες αντίληψης του χώρου
  - Παιδιά σε αγροτικές κοινότητες :
Αναπτύσσουν γρήγορα την ικανότητα ποσοτικοποίησης

Σύγχρονες Απόψεις για τη Γνωστική Ανάπτυξη

Η κοινωνικοπολιτισμική προσέγγιση του Vygotsky στη γνωστική ανάπτυξη:

- Τα παιδιά αναπτύσσουν νοητικές αναπαραστάσεις του κόσμου.
- Οι ενήλικες δρουν ως καθοδηγητές και δάσκαλοι.
- Ο πολιτισμός διαμορφώνει και δομεί τη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών προάγοντας μερικές ικανότητες έναντι άλλων.

13.3

Ανάπτυξη της
Ηθικότητας

13.3

Μαθησιακοί Στόχοι Ενότητας

13.3.A

Να συζητήσετε τα δεδομένα που επιβεβαιώνουν και τα δεδομένα που απορρίπτουν την άποψη ότι η ηθική ανάπτυξη πραγματοποιείται σε διακριτά στάδια με την πάροδο του χρόνου.

13.3.B

Να συγκρίνετε τους τρόπους με τους οποίους η επιβολή ισχύος, η επίκληση για συμμόρφωση, η αυτορρύθμιση και η συνείδηση συνεισφέρουν στην ανάπτυξη της ηθικότητας.

Ανάπτυξη της Ηθικότητας

Lawrence Kohlberg

Υποστήριξε ότι, καθώς τα παιδιά ωριμάζουν σε γνωστικό επίπεδο, διανύουν τρία επίπεδα ηθικής συλλογιστικής

Πρώιμες απόψεις πάνω στην Ανάπτυξη της Ηθικότητας

Πολύ Μικρά Παιδιά

- Υπακούουν σε κανόνες επειδή φοβούνται ότι θα τιμωρηθούν αν παρακούσουν
- Σε μεγαλύτερη ηλικία υπακούουν επειδή πιστεύουν ότι έτσι τα συμφέρει

Περίπου στην ηλικία των 10 ετών

- Η ηθική κρίση βασίζεται στη συμμόρφωση και στην αφοσίωση σε άλλους
- Αργότερα, μεταστρέφεται προς την κατανόηση των κανόνων δικαίου

Ενήλικη ζωή

- Ορισμένοι ενήλικες αναπτύσσουν ηθικά πρότυπα βασισμένα σε πανανθρώπινα δικαιώματα
- Παράδειγμα: Ο Martin Luther King

The Classic 'Heinz Dilemma'

Θα έπρεπε ο Heinz να είχε κλέψει το φάρμακο;

Γιατί θα έπρεπε / δεν έπρεπε να είχε κλέψει ο

Heinz το φάρμακο;

Πρέπει να τιμωρηθεί ο Heinz για αυτό που έκανε;

Γιατί πρέπει / δεν πρέπει να τιμωρείται ο Heinz;

Σήμερα οι Αναπτυξιακοί ψυχολόγοι εστιάζουν όχι στη γραμμική ανάπτυξη της ηθικής με την ηλικία αλλά με τη συναισθηματική αυτορρύθμιση (ανασταλακτικότητα των επιθυμιών τους και διάκριση σωστού λάθους) Εστιάζουν επίσης στα συναισθήματα που συνοδεύουν τις επιλογές/αποφάσεις τους (ενοχή, ντροπή, ενσυναίσθηση).

Πρώιμες απόψεις πάνω στην Ανάπτυξη της Ηθικότητας

Η αναδυόμενη ικανότητα του παιδιού να διακρίνει το σωστό από το λάθος και να συμπεριφέρεται ανάλογα εξαρτάται από:

- Την ανάπτυξη της συνείδησης
- Συναισθήματα ηθικότητας (ντροπή, ενοχή, ενσυναίσθηση)

Σήμερα, πολλοί ερευνητές μελετούν τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα γονίδια και το περιβάλλον.

Πώς μαθαίνουν τα Παιδιά να Συμπεριφέρονται Καλά

Επιβολή Ισχύος:

Ο γονιός χρησιμοποιεί την εξουσία του και την τιμωρία για να διορθώσει την απρεπή συμπεριφορά του παιδιού

Επικλήση για συμμόρφωση:

Ο γονιός απευθύνεται στις ικανότητες του ίδιου του παιδιού, στο αίσθημα ευθύνης και στα αισθήματα που τρέφει για τους άλλους προκειμένου να διορθώσει την απρεπή συμπεριφορά του παιδιού

Αυτοέλεγχος και Συνείδηση έλεγχος παρορμήσεων

Μια από τα πιο σημαντικές κοινωνικο-συναισθηματικές ικανότητες που πρέπει να αποκτήσουν τα παιδιά είναι η ικανότητα να ελέγχουν τις άμεσες παρορμήσεις και επιθυμίες τους.

- Να καθυστερούν την ικανοποίηση της προσδοκίας για να αποκομίσουν μεταγενέστερα οφέλη
- Να ελέγχουν τα αρνητικά συναισθήματα
- Να επικεντρώνουν την προσοχή τους στην παρούσα εργασία τους
- Να έχουν καλές σχολικές επιδόσεις

13.4

Η Ανάπτυξη
του Φύλου

13.4

Μαθησιακοί Στόχοι Ενότητας

13.4.A

Να παρουσιάσετε τις διαφορές ανάμεσα στο βιολογικό φύλο, την ταυτότητα φύλου, την τυποποίηση φύλου, και τις μεσοφυλικές καταστάσεις.

13.4.B

Να αναφέρετε περιληπτικά τα βασικά ευρήματα πάνω στη βιολογική, τη γνωστική, και τη μαθησιακή επίδραση στην ταυτότητα φύλου και την τυποποίηση φύλου.

Ταυτότητα φύλου

Ταυτότητα φύλου

Η θεμελιώδης αίσθηση αρρενωπότητας ή θηλυκότητας ενός ατόμου, ανεξαρτήτως από το αν το άτομο συμμορφώνεται με τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς κανόνες του φύλου του

Τυποποίηση φύλου

Η διαδικασία με την οποία τα παιδιά μαθαίνουν τις ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και τη συμπεριφορά που σχετίζονται με την αρρενωπότητα ή τη θηλυκότητα στον πολιτισμό τους

Μεσοφυλικές καταστάσεις (μεσοφυλικότητα)

Καταστάσεις όπου εμφανίζονται χρωμοσωματικές ή ορμονικές ανωμαλίες, που έχουν ως αποτέλεσμα τη γέννηση ενός παιδιού με επαμφοτερίζοντα γεννητικά όργανα ή όργανα που δεν είναι τα προβλεπόμενα σύμφωνα με τα χρωμοσώματά του

Επιδράσεις στην Ανάπτυξη του Παιδιού

Βιολογικές Επιδράσεις

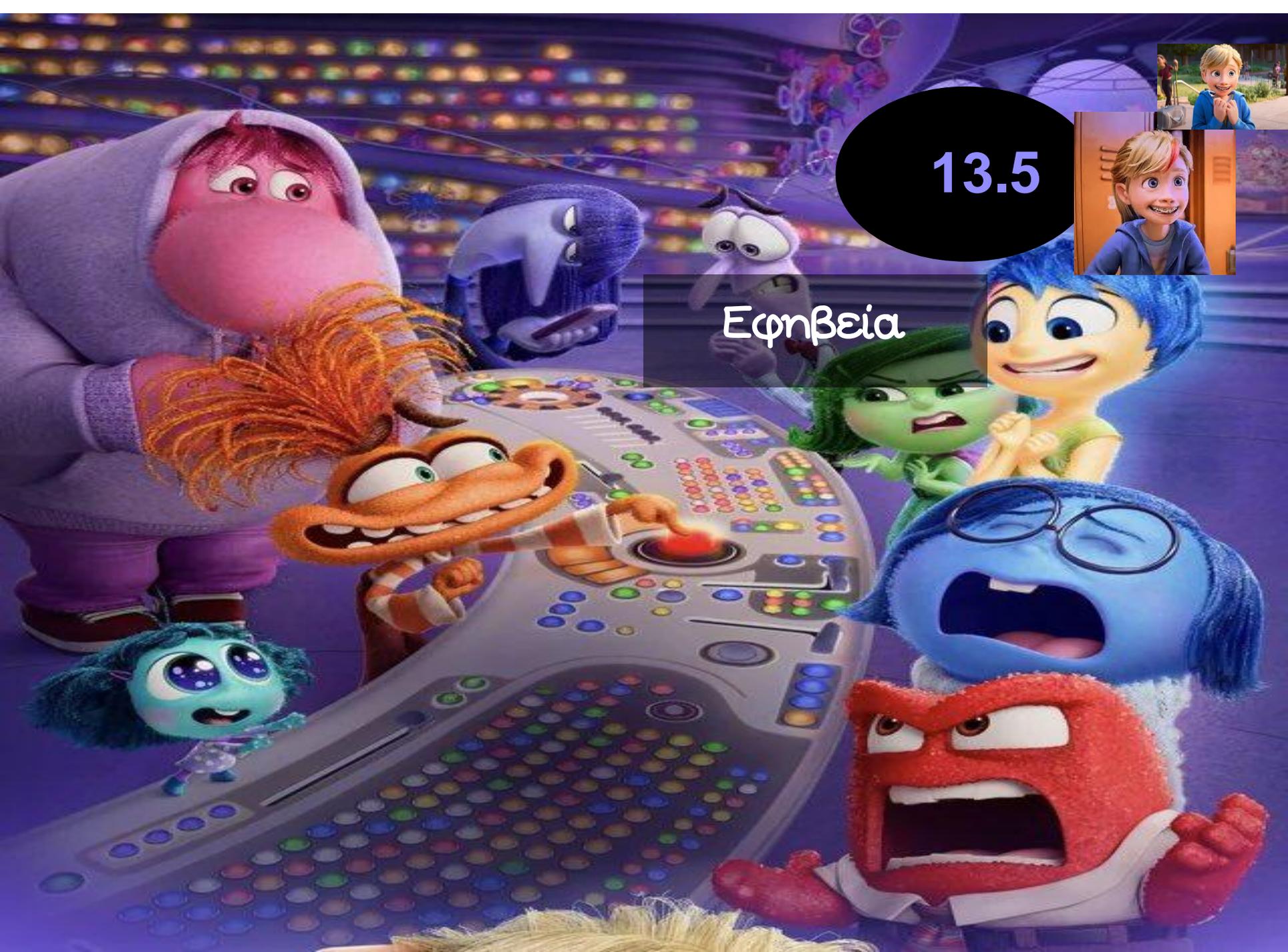
Οι βιολόγοι ερευνητές πιστεύουν ότι τα παιχνίδια και οι προτιμήσεις στα παιχνίδια βασίζονται στις προγεννητικές ορμόνες και ιδιαίτερα στα προγεννητικά ανδρογόνα.

Γνωστικές Επιδράσεις

Οι γνωστικοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι οι προτιμήσεις στα παιχνίδια βασίζονται στα σχήματα φύλου.

Επιδράσεις της Μάθησης

Τα παιχνίδια που θεωρούνται κατάλληλα για το κάθε φύλο μπορεί να **κοινωνικοποιούνται** από γονείς, δασκάλους και συνομηθίκους.

13.5

Εφηβεία

13.5

Μαθησιακοί Στόχοι Ενότητας

13.5.A

Να συνοψίσετε τις βιολογικές αλλαγές που βιώνουν τα αγόρια και τα κορίτσια κατά την εφηβεία.

13.5.B

Να συνοψίσετε τις αλλαγές στην ψυχολογία και τη συμπεριφορά που βιώνουν τα αγόρια και τα κορίτσια στην εφηβεία.

Βιολογικό φύλο – κοινωνικό φύλο

Ταυτότητα φύλου – τυποποίηση φύλου

Η Φυσιολογία της Εφηβείας

Σημάδια σεξουαλικής ωριμότητας στα αγόρια

- Έναρξη των ονειρώξεων
- Ανάπτυξη των όρχεων, όσχεου, πέους
- Δευτερεύοντα χαρακτηριστικά του φύλου
  - Βαθιά φωνή
  - Τριχοφυΐα στο πρόσωπο, στο στήθος, και εμφάνιση τριχώματος στο εφηβαίο

Σημάδια σεξουαλικής ωριμότητας στα κορίτσια

- Ανάπτυξη του στήθους
- Έναρξη της εμμηνόρροιας: Η έναρξη της εμμηνόρροιας κατά την εφηβεία
- Δευτερεύοντα χαρακτηριστικά του φύλου
  - Εμφάνιση τριχώματος στο εφηβαίο

Η φυσιολογία της Εφηβείας

Αγόρια που ωριμάζουν νωρίς

- Έχουν μια πιο θετική άποψη για το σώμα τους
- Διαπρέπουν στα σπορ, αποκτούν κύρος
- Όμως, έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να:
  - Καπνίζουν
  - Καταναλώνουν αλκοόλ
  - Κάνουν χρήση ναρκωτικών
  - Παραβαίνουν το νόμο

Κορίτσια που ωριμάζουν νωρίς

- Είναι συνήθως δημοφιλή
- Ωστόσο, έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να:
  - Μαλώνουν με τους γονείς τους
  - Εγκαταλείψουν το σχολείο
  - Έχουν αρνητική εικόνα για το σώμα τους
  - Κάνουν χρήση ναρκωτικών
  - Έχουν χειρότερες σχέσεις
  - Είναι θυμωμένες ή μελαγχολικές

Λιγότερο Ένοχοι Λόγω Εφηβείας;

Αλλαγές στον εγκέφαλο του εφήβου:

- Κλάδεμα συνάψεων, κυρίως κυρίως στον προμετωπιαίο φλοιό
- Μυελίνωση

Οι νευρολογικές αλλαγές μπορεί να μην ολοκληρωθούν έως και τις αρχές της δεύτερης δεκαετίας της ζωής τους

Μπορεί να βοηθήσει να εξηγηθεί γιατί τα ισχυρά συναισθήματα των εφηβικών χρόνων μπορούν να υπερσχύσουν της λήψης αποφάσεων με γνώμονα τη λογική

Η Ψυχολογία της Εφηβείας

Ρεαλιστική Εικόνα της Εφηβείας

- Τα ποσοστά των βίαιων εγκλημάτων που διαπράττουν οι έφηβοι μειώνονται σταθερά από το 1993
- Το αίσθημα αυτοεκτίμησης δεν πέφτει κατακόρυφα ξαφνικά μετά την ηλικία των 13 για κανένα φύλο
- Δημοσκόπηση: Οι σημερινοί έφηβοι είναι πιο συντηρητικοί στον σεξουαλικό τομέα από ότι ήταν οι γονείς τους
- Όστόσο υπάρχει άνοδος του ναρκισσισμού
  - «Η Γενιά του Εαυτούλη μου»

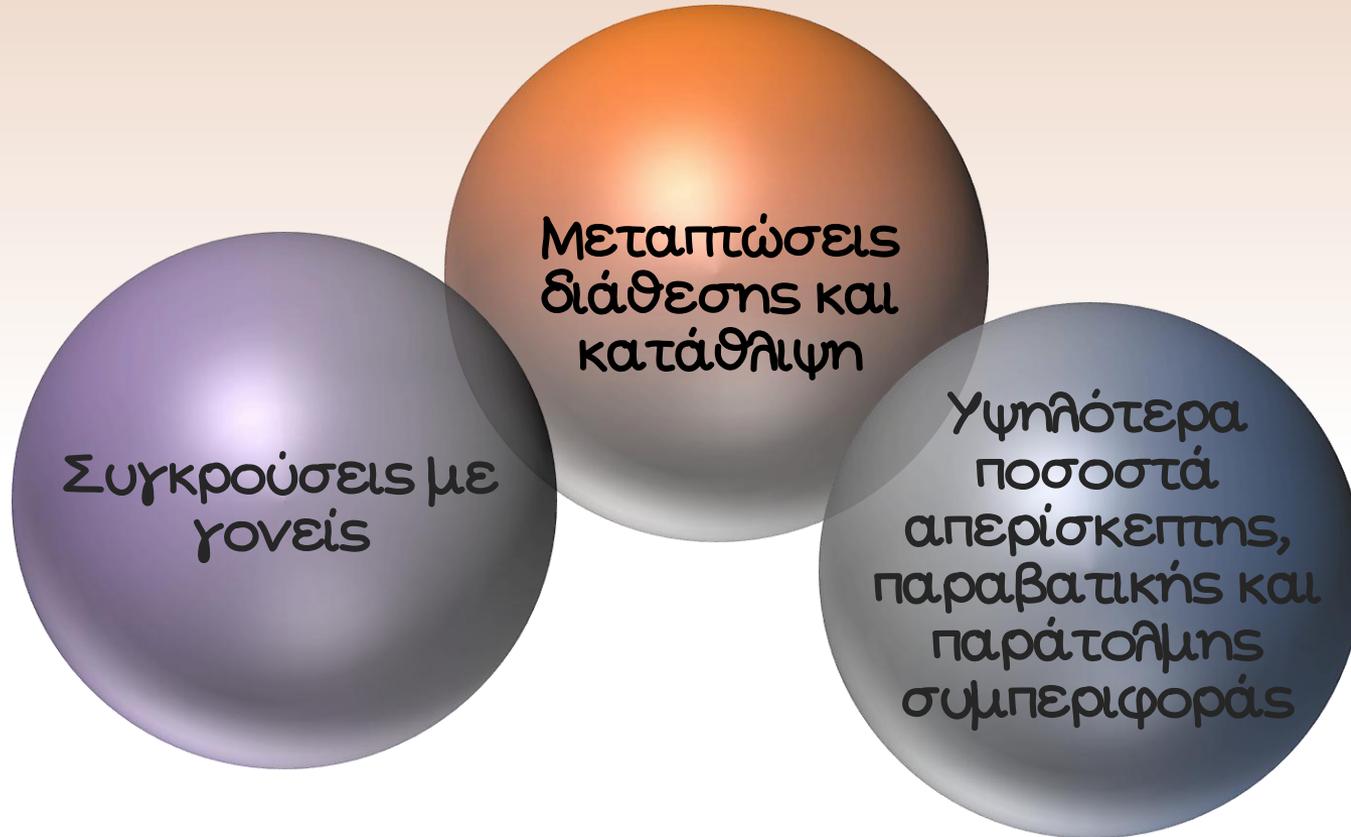
Generation Me

Φωτογραφίστε ή αλλιώς δεν συνέβη

Selfies

Κουλτούρα επικεντρωμένη στον Εαυτό

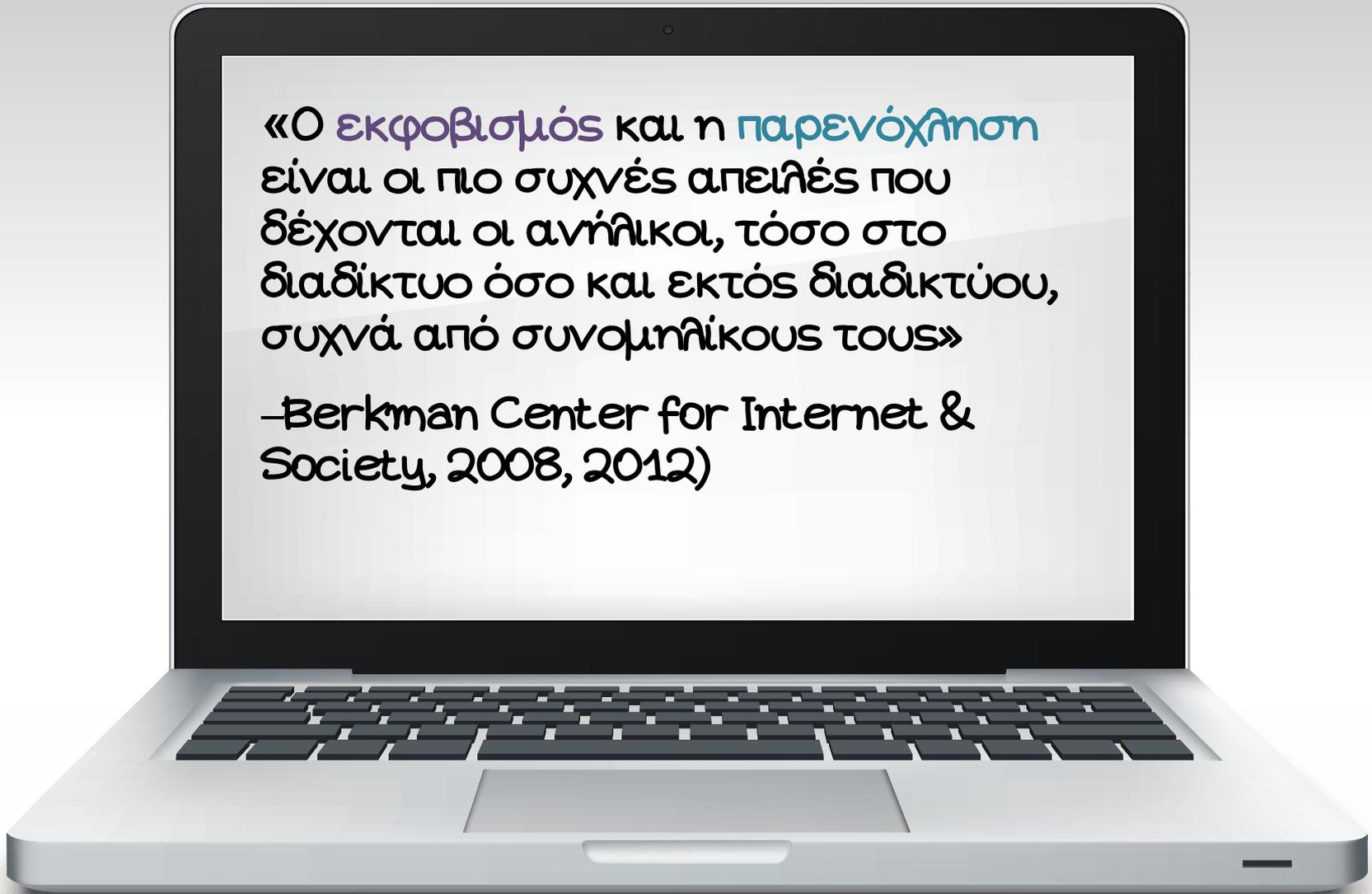
Η Ψυχολογία της Εφηβείας

Η Ψυχολογία της Εφηβείας

«Ο εκφοβισμός και η παρενόχληση είναι οι πιο συχνές απειλές που δέχονται οι ανήλικοι, τόσο στο διαδίκτυο όσο και εκτός διαδικτύου, συχνά από συνομηθίκους τους»

–Berkman Center for Internet & Society, 2008, 2012)

Η Ψυχολογία της Εφηβείας

Τα αγόρια τείνουν να **εξωτερικεύουν** τα συναισθηματικά τους προβλήματα με επιθετικότητα και άλλους τρόπους αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Τα κορίτσια τείνουν να **εσωτερικεύουν** τα προβλήματά τους με το να κλείνονται στον εαυτό τους, να κατηγορούν τον εαυτό τους, ή να αναπτύσσουν διατροφικές διαταραχές.

Πρόβλεψη Συμπεριφοράς Εφήβων

Predicting Adolescent Behavior

Interactive

The following questions were asked of thousands of adolescents in 9th through 12th grade as part of the United States High School Risk Behavior Survey of 2013. Read each item, then estimate the percent of adolescents who reported engaging in that behavior. At the end of this survey you'll be provided with the actual percentages provided by those respondents. Compare your perceptions of these risky behaviors with the actualities of those same behaviors.

What percent of female respondents never or rarely wore a bicycle helmet?

What percent of male respondents never or rarely wore a bicycle helmet?

What percent of female respondents never or rarely wore a seatbelt while driving with someone else?

What percent of male respondents never or rarely wore a seatbelt while driving with someone else?

What percent of female respondents currently smoked cigarettes?

What percent of male respondents currently smoked cigarettes?

What percent of female respondents ever had at least one drink of alcohol?

What percent of male respondents ever had at least one drink of alcohol?

13.6

Ενήλικη Ζωή

13.6

Μαθησιακοί Στόχοι Ενότητας

13.6.A

Να καταγράψετε τις οκτώ «κρίσεις» της ανάπτυξης που πρότεινε ο Erik Erikson.

13.6.B

Να συνοψίσετε τις αλλαγές στην ψυχολογία και τη συμπεριφορά που βιώνουν οι γυναίκες και οι άνδρες καθώς περνούν από την ωριμότητα στη μέση ηλικία.

13.6.Γ

Να παρουσιάσετε συνοπτικά τα ευρήματα πάνω στην εξασθένηση ή τη βελτίωση της γνωστικής λειτουργίας καθώς μεγαλώνουν οι άνθρωποι και να εντοπίσετε τις διαφορές ανάμεσα στη ρέουσα και την αποκρυσταλλωμένη νοημοσύνη.

Στάδια και Ηλικίες

Ο Erik Erikson πρότεινε μια θεωρία οκτώ σταδίων ανάπτυξης:

Στάδιο 1

Εμπιστοσύνη ή Δυσπιστία

Στάδιο 2

Αυτονομία ή Ντροπή

Στάδιο 3

Πρωτοβουλία ή Ενοχή

Στάδιο 4

Ανάπτυξη ικανοτήτων ή Κατωτερότητα

Στάδιο 5

Ταυτότητα ή Σύγχυση ρόλων

Στάδιο 6

Οικειότητα ή Απομόνωση

Στάδιο 7

Παραγωγικότητα
ή Στασιμότητα

Στάδιο 8

Ακεραιότητα του Εγώ ή
Απόγνωση

Εμπιστοσύνη ή Δυσπιστία

Στάδιο 1

Εμπιστοσύνη ή Δυσπιστία

Πρώτος χρόνος της ζωής του βρέφους

- **Πρόκληση:**
Το μωρό εξαρτάται από τους άλλους για την κάλυψη των αναγκών του.
- Αν δεν ικανοποιηθούν οι ανάγκες του, το παιδί ίσως να μην αναπτύξει ποτέ τη βασική εμπιστοσύνη στους άλλους.

Αυτονομία ή Ντροπή και Αμφιβολία

Στάδιο 2

Αυτονομία ή Ντροπή

Νήπιο

- **Πρόκληση:**

Το νήπιο μαθαίνει να είναι ανεξάρτητο και αυτό θα πρέπει να το κάνει χωρίς να αισθάνεται ντροπή ή αβεβαιότητα για τις πράξεις του.

Πρωτοβουβία ή Ενοχή

Στάδιο 3

Πρωτοβουβία ή
Ενοχή

Προσχολική Ηλικία

- **Πρόκληση:**
Το παιδί αποκτά νέες σωματικές και νοητικές δεξιότητες, όμως πρέπει να μάθει να ελέγχει τις παρορμήσεις του.
- Ο κίνδυνος έγκειται στην ανάπτυξη ενός ισχυρού αισθήματος ενοχής για τις επιθυμίες και τις φαντασιώσεις του.

Ανάπτυξη Ικανοτήτων ή Κατωτερότητα

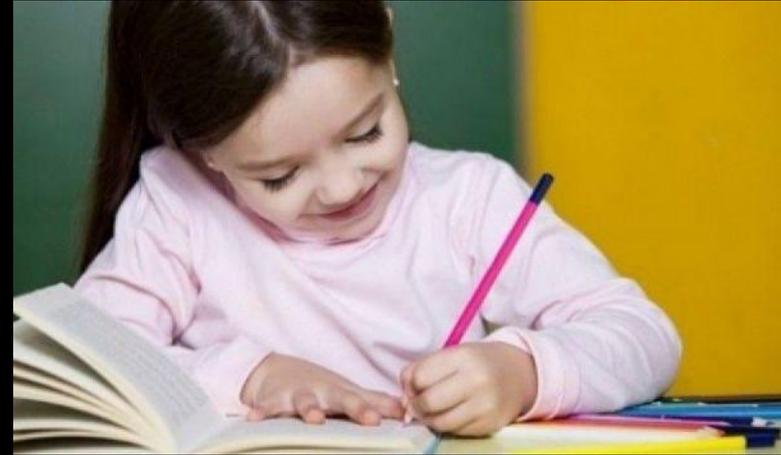
Στάδιο 4

Ανάπτυξη ικανοτήτων ή
Κατωτερότητα

Σχολική ηλικία

- **Πρόκληση:**
Το παιδί μαθαίνει να κάνει πράγματα, να χρησιμοποιεί εργαλεία και να αποκτά νέες δεξιότητες για την ενήλικη ζωή του.
- Τα παιδιά που αποτυγχάνουν σε αυτά τα μαθήματα ικανοτήτων και δεξιοτήτων, μπορεί, περνώντας αυτό το στάδιο, να νιώσουν ανεπαρκή και κατώτερα.

Ταυτότητα ή Σύγχυση ρόλων

Στάδιο 5

Ταυτότητα ή Σύγχυση ρόλων

Εφηβεία

- **Πρόκληση: Κρίση ταυτότητας**
Οι έφηβοι πρέπει να αποφασίσουν ποιοι είναι, τι θα κάνουν και τι ελπίζουν να κάνουν στη ζωή τους.
- Όσοι ξεπεράσουν αυτήν την κρίση θα αποκτήσουν ισχυρή ταυτότητα και θα είναι έτοιμοι να κάνουν σχέδια για το μέλλον τους.
- Όσοι δεν τα καταφέρουν θα βυθιστούν στη σύγχυση, ανίκανοι να πάρουν αποφάσεις.

Οικειότητα ή Απομόνωση

Στάδιο 6

Οικειότητα ή Απομόνωση

Πρώτα Χρόνια Ενήλικης Ζωής

- **Πρόκληση:**
Ο νεαρός ενήλικας πρέπει να μοιραστεί τον εαυτό του με κάποιον άλλο και να μάθει να δεσμεύεται.
- Οι άνθρωποι δεν είναι γνήρεις αν δεν είναι ικανοί να νιώσουν οικειότητα.

Παραγωγικότητα ή Στασιμότητα

Στάδιο 7

Παραγωγικότητα ή Στασιμότητα

Μέση Ηλικία

- **Πρόκληση:**
Ο ενήλικας θα εφησυχάσει και θα κλειστεί στον εγωισμό του, ή θα επιδιώξει να είναι παραγωγικός-δημιουργικός και να ανανεώνεται;

Ακεραιότητα του Εγώ ή Απόγνωση

Στάδιο 8

Ακεραιότητα του Εγώ
ή Απόγνωση

Τελευταία χρόνια της ενήλικης ζωής και τρίτη ηλικία

- **Πρόκληση:**
Καθώς γερνούν, οι άνθρωποι προσπαθούν να κατακτήσουν τους υπέρτατους στόχους της σοφίας, της πνευματικής ηρεμίας και της αποδοχής της ζωής τους.
- Ένας υγιής ενήλικας δε θα φοβηθεί το θάνατο.

Οι Μεταβάσεις της Ζωής

Αναδυόμενη ενήλικιση (ηλικίες 18–25):

Φάση της ζωής διακριτή από την εφηβεία και την ενήλικιση. Κατά κάποιους τρόπους το άτομο είναι ενήλικο κατά κάποιους άλλους τρόπους, δεν είναι ενήλικο

Οι Μεταβάσεις της Ζωής

Για τους περισσότερους άνδρες και γυναίκες, η μέση ηλικία, τα χρόνια ανάμεσα στα 35 και τα 65 είναι η καλύτερη περίοδος της ζωής.

Τυπικά, είναι η περίοδος της:

- Μεγαλύτερης ψυχολογικής ευημερίας
- Καλής υγείας
- Παραγωγικότητας
- Ενασχόλησης με τα κοινά
- Αναστοχασμού
- Επαναξιολόγησης

Η Μέση Ηλικία

Αλλαγές στους Άνδρες:

- Η τεστοστερόνη ελαχιστοποιείται.
- Ο αριθμός των σπερματοζωαρίων μπορεί επίσης να ελαττωθεί σταδιακά.
- Τα εναπομείναντα σπερματοζωάρια είναι περισσότερο ευπαθή σε γενετικές μεταλλάξεις με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο κίνδυνος εμφάνισης ορισμένων ασθενειών σε παιδιά που έχουν πατέρες μεγάλης ηλικίας.

Changes in women:

- Η εμμηνόπαυση συνήθως λαμβάνει χώρα μεταξύ 45 και 55 ετών.
- Συχνά, έχει προσωρινά σωματικά συμπτώματα αλλά οι περισσότερες γυναίκες δεν θλιβονται για το τέλος της γονιμότητας ή νιώθουν εκνευρισμό και εμφανίζουν κατάθλιψη.

Γηρατειά

Η συνταξιοδότηση δεν είναι απλά μια μεταβαση από την εργασία στην παύση της εργασίας. Οι άνθρωποι που βρίσκονται στη φάση την οποία πολλοί ψυχολόγοι αποκαλούν «θετική συνταξιοδότηση», συχνά βρίσκουν μια νέα σταδιοδρομία, κάνουν εθελοντική εργασία ή ασχολούνται με δραστηριότητες που τους εκφράζουν.

Γηρατειά

Ρέουσα
νοημοσύνη

Η ικανότητα για παραγωγικό συλλογισμό και η ικανότητα χρήσης νέων γηροφοριών για την επίλυση προβλημάτων

Είναι σχετικά ανεξάρτητη από τη μόρφωση και συχνά μειώνεται σε μεγάλη ηλικία.

Γνωστικές ικανότητες και εξειδικευμένη γνώση γηροφοριών που αποκτώνται στη διάρκεια της ζωής.

Εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη μόρφωση και συνήθως παραμένει σταθερή στη διάρκεια της ζωής

Αποκρυσταλλωμένη
νοημοσύνη

Γηρατειά

Προφανές γήρας:

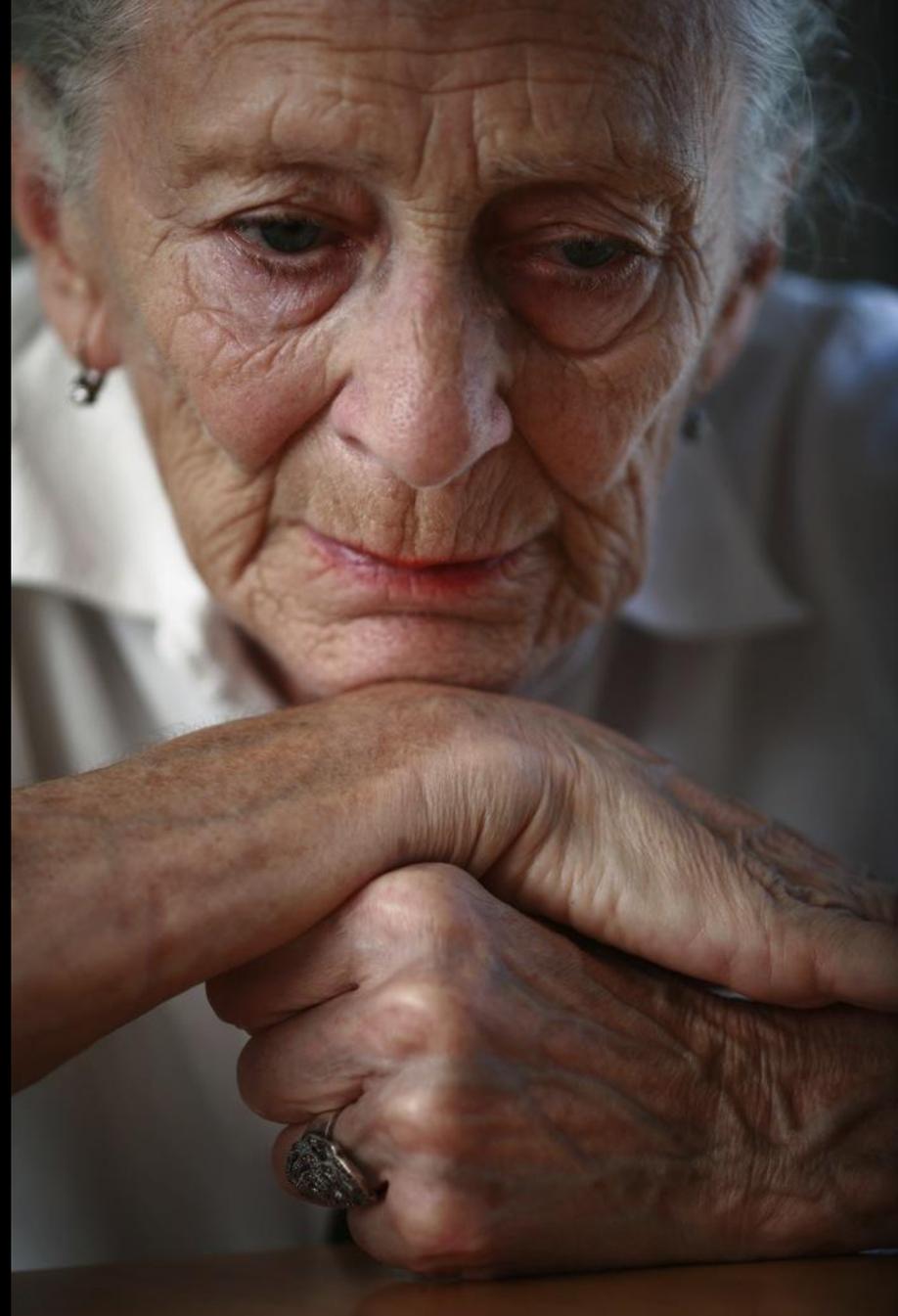
- Προκαλείται από κακή διατροφή και φαρμακευτική αγωγή

Αδυναμία και ευπάθεια:

- Προκαλούνται από την καθιστική ζωή

Κατάθλιψη, παθητικότητα και προβλήματα μνήμης:

- Προκαλούνται από την έλλειψη δραστηριοτήτων με νόημα, νοητικών ερεθισμάτων, στόχων προς επίτευξη και ελέγχου πάνω στα γεγονότα

Γηρατειά

Αισιόδοξη θεώρηση των γηρατειών για όσους:

- Έχουν απαιτητικά επαγγέλματα ή ενδιαφέροντα
- Παραμείνουν νοητικά δραστήριοι
- Ασκούνται τακτικά
- Προσαρμόζονται με ευελιξία στην αλλαγή
- «Το δουλεύεις ή το χάνεις»

Πρακτική Εφαρμογή της Ψυχολογίας

Οι Ανεξάντλητες Πηγές της Ψυχικής Ανθεκτικότητας

- Όταν οι ερευνητές άρχισαν να εξερευνούν την παγιωμένη υπόθεση ότι το τραύμα σε μικρή ηλικία έχει πάντα μακροχρόνιες αρνητικές συνέπειες, σχημάτισαν μια διαφορετική εικόνα.
- Τα περισσότερα παιδιά είναι ανθεκτικά και τελικά ξεπερνούν τις συνέπειες πολύ αρνητικών εμπειριών.
- Ο πιο ισχυρός λόγος για την ανθεκτικότητα είναι ότι ερμηνεύουμε συνεχώς τις εμπειρίες μας.

THANKS FOR A GREAT SEMESTER!
Have an amazing winter break!

Κατερίνα
Λυσιόβα